

С. Ф. Гут

здобувач I року навчання третього (освітньо-наукового) рівня

вищої освіти ОНУ імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Т. В. Степанова

ЩОДО ЗАХОДІВ З ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМИРНИХ ПРОЦЕДУР У СУДІ

Примирні процедури в судовому процесі – особливий формат судової діяльності. Суддя наділений цілим спектром повноважень

щодо примирення сторін, однак особливістю даних процесуальних відносин є те, що вони не залежать від волі судді. Суддя вправі ініціювати різні форми примирення, проте якщо сторони не готові до співпраці, результат такої діяльності судді не буде позитивним.

Як правильно вказує М.Ф.Будіянський: «Ефективність господарського процесу значною мірою залежить від установлення між його учасниками комунікативного контакту, порозуміння, правильної поведінки» [1, с.77]. При цьому фігура судді в налагодженні контакту займає важливе місце. Від його конструктивної поведінки, керування ходом справи, корегування у разі необхідності поведінки сторін залежить створення належної атмосфери, спрямованої на встановлення комунікативного зв'язку між сторонами спору.

Дійсно, іноді господарські справи також мають емоційне забарвлення, і суд зобов'язаний припиняти порушення сторонами процесуальних прав та обов'язків один одного. З іншого боку, сторони не мають відчувати обмеженість, параліч можливостей при участі у справі. Суддя має зорієнтувати учасників процесу щодо можливих негативних наслідків вирішення даного спору у випадку, якщо сторони не зможуть домовитися. Зокрема, на практиці виникають спори щодо сумісного використання приміщень або об'єктів інтелектуальної власності, які не зникнуть у зв'язку з прийняттям судом певного судового акта. Навпаки, винесення такого акта може налаштувати сторони одна проти другої, і подальше спільне користування приміщеннями та об'єктами стане фактично неможливим. Тому в той момент, коли суддя дійде висновку про

вищевказане, він має пояснити це сторонам, оскільки дуже часто в процесі конфронтації сторони не бачать шляхів порозуміння, категорично і безкомпромісно наполягаючи лише на вирішенні справи на їх користь в повному обсязі та не розуміючи наслідків таких дій.

У зв'язку з цим правильним видається виділення деякими психологами чотирьох типових ситуацій, виявивши які суд, проявляючи свої владні повноваження, може визначитися із стратегію своєї поведінки:

- «- безконфліктна, конструктивна взаємодія сторін;
- гостроконфліктна взаємодія сторін;
- уявляти конфлікт (виникає через недостатність інформації, помилкових уявлень);
- удавати конфлікт (імітація конфлікту заради досягнення прихованих цілей)» [1, с.78].

Кожна з цих типових ситуацій вимагає від судді та сторін різних реакцій та поведінки. Проте Господарський процесуальний кодекс України [2] заклав спектр можливостей для мирного врегулювання спорів у кожній з вказаних типових ситуацій. Одночасно слід вказати, що вплив судді на проведення таких процедур буде різним залежно від типової ситуації, яка виникла.

Найбільш широкий спектр можливостей з'являється у учасників процесу за наявності першої типової ситуації, оскільки самі сторони налаштовані на найшвидше та таке, що максимально задовольняє обидві сторони конфлікту, рішення. В такому випадку сторони можуть звернутися до суду для проведення стадії врегулювання спору за участю судді або узгодити та підписати мирову угоду, яку надати

суду для затвердження та закриття справи. Позивач може відмовитися від позову, пропонуючи іншій стороні вирішити конфлікт не у стінах суду, а шляхом переговорів.

Кожна наступна типова ситуація звужує коло можливостей сторін, зводячи його нанівець. Так, гостроконфліктна взаємодія сторін при активному судовому втручанні та спонуканні може призвести до застосування процедури врегулювання спору за участі судді, але навряд чи сторони в процесі гострого конфлікту самі йтимуть на переговори. Мирова угода, як класичні форма закріплення усних узгодженостей, навряд чи може бути використана, оскільки сторони частіше за все в період гострого конфлікту не можуть домовитися. В такому випадку закриті наради, які суддя може проводити окремо з кожною із сторін справи, видається виправданою.

Однак в такому випадку суддя має бути підготовленим до окремих сесій із сторонами справи та адекватно реагувати на їх поведінку та репліки. Гострий конфлікт оголює емоційну складову особистості кожного учасника, і поведінка в процесі дуже залежатиме від виховання, моральних цінностей та орієнтирів сторін справи та їх представників.

Дійсно, «коли постає необхідність врегулювання міжособистісних відносин, у всій повноті виявляється рефлексивність судді, його здатність адекватно моделювати життєві ситуації, ставити себе на місце позивача і відповідача, здійснювати соціально-рольову ідентифікацію» [1, с.78].

Але це не є базовими навичками судді, цьому потрібно постійно навчатися та, більш того, підтримувати ці навички протягом життя,

системативно проходити тренування, з виробленням та формуванням вірних моделей поведінки у тій чи іншій ситуації. Тільки таким чином справа може бути вирішена ефективно.

Тому необхідно обов'язково впровадити щорічні тренування навичок поведінки судді у гостроконфліктних ситуаціях з метою спонукання сторін до застосування примирних процедур. І такі навички доцільно тренувати також адвокатам при щорічних підвищеннях кваліфікації, а також працівникам юридичних відділів державних і комунальних підприємств та органів.

Щодо уявних конфліктів, то суддя має виконувати роз'яснювальну функцію, яка полягає в консультуванні сторін задля виявлення причини помилкових уявлень. Якщо таке уявлення виникає через недостатність інформації, то суддя має знайти можливість надати сторонам таку інформацію, проінформувати щодо негативних наслідків, що можуть виникнути при продовженні розгляду справи в суді.

Щодо удаваних конфліктів, то цю типову ситуацію доречно, на нашу думку, вважати найскладнішою, оскільки не завжди на поверхні можна бачити приховані цілі, заради яких було ініційовано конфлікт та відкрито судову справу. Тому вважаємо, що цим навичкам також слід навчати суддів.

Підсумовуючи вищевказане, можна зазначити, що ефективність застосування примирних процедур значною мірою залежить від комунікативних та деяких інших навичок судді. Тому доцільним видається ввести до програми підвищення кваліфікації суддів

тренування практичних навичок з врегулювання спорів за участю судді та виявлення ознак удаваних конфліктів.

Список використаної літератури

1. Будіянський М.Ф. Психологія судової діяльності : навч.посібник. Одеса : Фенікс, 2005. 118 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. №1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.